

פרשת לך לך

בסיומה של פרשתנו, מצווה אברהם אבינו על ברית המילה:

וְהָיָה אֲבְרָם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים, וַיֵּרָא יְקֹנֶק אֶל אֲבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנֶי וְהָיָה תָמִיד. וְאַתָּה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאד מְאֹד. ..זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרַעְךָ אַחֲרֶיךָ, הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר. וְנִמְלַתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם, וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם.

מצווה זו, היא מהמצוות הבודדות שכבר נהגו בהם קודם מתן תורה, כפי שמתאר הרמב"ם בהלכה הבאה:

על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים. אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממש רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוו. הוסיף לנח אבר מן החי... נמצאו שבע מצוות. וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוו עמרים במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו.

עשרה דורות מנח ועד אברהם חיכתה האנושות, עד שהופיע אורה של מצוות המילה. הקב"ה איננו בוחר אנשים באקראי ומחדש דרכם מצוות. בכל אדם שנוספה על ידו מצווה, ישנה מהות ייחודית אשר הולידה את המצווה החדשה, ומתבטאת בה. כל דמות כזו מהווה חוליה מרכזית בהתפתחות האנושית, שהובילה להוספת מצווה חדשה המשקפת את מהותה.

אברהם אבינו, שהרמב"ם מכנהו עמודו של עולם, מהווה נקודת מפנה בתרבות האנושית, אשר ממנה החל לצמוח עם ישראל.

עלינו לנסות ולהעמיק בדמותו של אברהם אבינו, ובמצוות המילה המהותית לה.

בפתיחתו המפורסמת להלכות עבודה זרה, מתאר הרמב"ם באריכות את השתלטות עבודת האילים על העולם, עד הופעתו של אברהם אבינו:

בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה... והחכמים שהיו בהם, כגון כהניהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים.. אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא ידעו, אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח, נח שם ועבר, ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל, עד שנוול עמודו של עולם והוא אברהם אבינו. כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן, והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, כי אי אפשר שיסבב את עצמו, ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים, והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין, עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה, וידע שיש שם אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו, וידע שכל העולם טועים.. ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. כיון שהכיר וידע, התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים, ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה, ושיכירו כל הברואים הבאים, לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך, כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים, וראוי לאבד ולשבר כל הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרון...

ובתמציתיות במורה נבוכים:

כאשר גדל עמודו של עולם, והתברר לו שיש אלוה נבדל, שאינו גוף ולא כוח בגוף, ושפל הכוכבים והגלגלים האלה הם יצירותיו, והבין את האבסורד שבאותם סיפורי- בדים שחונן עליהם, החל סותר את שיטתם, חושף את השקר שבדעותיהם, והודיע ברבים שהוא חולק עליהם. הוא קרא בשם ה' אל עולם, קריאה המצרפת את מציאות האלוה ואת חידוש העולם על-ידי האלוה הזה.

שני עיקרים אפוא התבררו לאברהם אבינו, והם היו ביסוד קריאתו הגדולה לבאי העולם:

א. יש אלוה אחד. ב. אלוה זה ברא את העולם.

עוד נשוב לעניין זה.

בפסוקי הברית שראינו לעיל, ישנם שני היבטים שיש ליתן עליהם את הדעת:

וַיֵּרָא יְקֹנֶק אֶל אֲבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנֶי וְהָיָה תָמִיד. וְאַתָּה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ, וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאד מְאֹד.

על ההיבט הראשון, והיה תמים, כותב הרמב"ם כך:

וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל, שנאמר: 'התהלך לפני והיה תמים'...

כלומר, הסרת הערלה הביאה את אברהם לידי שלמות. (תמימות פירושה שלימות. כך גם מתרגם אונקלוס).
ההיבט השני, הפוריות, חוזר רבות בפסוקים:

אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהִייתָ לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם. וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אֲבֶרְהָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אֲבֶרְהָם, כִּי אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ. וְהִפְרִיתִי אֶתְּךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנִתְּתִיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּנּוּ יֵצְאוּ.

שלמות ופוריות, אלו שני הדברים להם זכה אברהם בעקבות הברית.
היבטים אלו עומדים ביסוד טעמה של המצווה, המובא במורה נבוכים:

...אחד הטעמים למילה (הוא) למעט את המשגל ולהחליש את האיבר הזה, כדי שימעיט לעשות זאת ויתאפק ככל יכולתו. יש שחשבו שמילה זאת באה להשלים חסר במבנה-שמבריאה [חשבו שהערלה היא חסרון גופני טבעי, שיש במבנהו הפיזי של האדם].. (אולם) אין המצוה הזאת באה להשלים חסר במבנה-שמבריאה, אלא להשלים חסר בבריות. הנזק הגופני הנגרם לאיבר זה הוא המטרה המקוּוֹת. לא נפגם במילה דבר מן המעשים המקיימים את הפרט, ולא בטלה בגללה הולדת הצאצאים. אבל מתמעטות בעטיה סערת-היצר, והתאוה היתרה על הדרוש.. זאת, לדעתי, הסיבה החשובה ביותר למילה...

ברית המילה מביאה את האדם לידי שלמות. בהסרת הערלה תאוותו של האדם קטנה, ויצרו יכול להצטמצם רק לפריה ורביה. אילולא הברית, תאוותו היתרה על הדרוש של האדם היתה חורגת הרבה מעבר לצורך. הברית מחזקת את השימוש המהותי ביצר זה, ומונעת פורקן יצרים עקר וחסר פירות.
הסרת הכוחות העודפים, הנספחים לכוחותיה המהותיים של הנפש, משלימה את האדם, ומובילה לפיריון.
דווקא מתוך שלמותו ואחדות נפשו של האדם, בהסירו את הספיחים המעכבים ומסיטים, נובע השפע והפיריון.
כינוס הכוחות למקורם מוליד שפע, ופיזורם עקרות.
גם כאן אם כן, בוקע ועולה הקשר שבין ברית המילה ובין שלמות ופוריות.

שני העקרונות שראינו לעיל, אליהם חייך אברהם את כל העולם, היו מציאותו של א-ל אחד, ובריתו את העולם.

א-ל אחד – אלוה-ה זה אחד הוא ואינו שנים ולא יתר על שנים, אלא אחד, שאין כיחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם, לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות, אלא יחוד שאין יחוד אחר כמותו בעולם.

דבר איננו נוסף על הא-ל, הוא יחיד ומאוחד באחדות גמורה. שלם.
בריתו את העולם, פירושה 'לדית המציאות', חידושה של המציאות ע"י הא-ל. פיריון הוא היכולת לחדש דבר, להביא דבר חדש לידי מציאות.

שני ההיבטים הללו, הם שני ההיבטים שבמצוות המילה - שלימות ופיריון, אחדות וחידוש.
אברהם שקרא לאמונה בא-ל אחד ובבריה שהוא חידוש, הוא זה שהתווספה על ידו מצוות המילה, אשר בגינה באה אחדות הנפש ותמימותה, ובעקבותיה יתחדשו ויוולדו צאצאיו.

על ברית המילה אומר הקב"ה, וְאֵתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ. הברית היא הקשר, הצינור המחבר את האדם לאלה-יו, היא זו שעומדת בין לבין - בֵּינִי וּבֵינְךָ, ומקשרת.

אין זה פשוט שדבר שלם ואחדותי יכול לפרות ולחדש. לכאורה, כאשר דבר הוא שלם, אין לו יותר לאן להתקדם ולהתפתח, שכן כל תוספת תפגע ותחסיר מן השלמות. עניינה של הברית הוא להראות שהוולדות ששפעו אין סותרות את האחדות ונספחות לה, אלא הן קשורות בה וחיות מכ"ח שלמותה. הברית מקשרת את הפרטים המחודשים אל הכלל שממנו נבעו.

היבט זה מתבטא בהלכה המצביעה על קשר הבריה בבוראה, באמצעות הברית:

המל את הגרים מברך: ברוך אתה יי' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את הגרים ולהטיף ממנו דם ברית. שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: 'אם לא בריתי יומם ולילה, חקות שמים וארץ לא שמת י'.

הברית, שהיא החיבור בין הפרטים לכללם, מקשרת את האדם אל אלוה-יו-ספר שני, אכלול בו המצוות שהן תדירות, שנצטוו בהם כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד. כגון, קרית שמע ותפילה ותפילין וברכות. ומילה בכללן, לפי שהיא אות בבשרינו להזכיר תמיד בשעה שאין שם לא תפילין ולא ציצית וכיוצא בהן.

ומראה שהוא כאדם פרטי, כלול במקורו האלה-י ויונק את חייו ממנו.

על שני מצוות עשה בלבד, חייב האדם כרת. ברית המילה שהיא אחת מהן, נתייחדה באופן ענישה שאין כמותו:

וכל זמן שלא מל, הרי זה עובר על מצוות עשה עד שימול. וכשימול, ואפילו מל ביומו האחרון, הרי זה קיים המצווה ונסתלקה מעליו העבירה. ואם מת כשהוא ערל, אז יהיה מחויב כרת האמור בתורה במי שלא מל. ואינו יודע בכל המצוות מצווה דומה לזו, כלומר, שלא יתחייב עליה עונש עד שימות העובר בחטאו.

העובדה שהערל נִכְרַת, ודווקא במיתתו, מבטאת את ההיבטים בהם פגע בהיותו ערל. [נקודה למחשבה..]

לתגובות, הערות והארות אענה בשמחה
בעז לוי boazlevy100@gmail.com